

Мозгальова Н.Г. Сутність і термінологічна характеристика інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики / Н.Г. Мозгальова. // Мистецька освіта у вимірах сучасності : проблеми теорії і практики : колективна монографія - Дніпропетровськ, 2014.- С.56-70.

Мозгальова Н.Г.

СУТНІСТЬ І ТЕРМІНОЛОГІЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Анотація. В статті розкрито сутність і термінологічну характеристику інструментально-виконавської підготовки вчителів музики. Ґрунтуючись на дефініціях, поданих у словникових виданнях методичку інструментально-виконавської підготовки визначено як сукупність певних правил, рекомендацій, засобів, форм і методів навчання в галузі виконавського мистецтва, підпорядкованих задачам професійної діяльності вчителя музики.

Ключові слова: термінологія, інструментально-виконавська підготовка, вчитель музики.

Annotation. The article describes the essence and terminological characteristic of instrumental and performing training of music teachers. Based on the definitions given in vocabulary publications, the method of instrumental and performing training is defined as a set of certain rules, recommendations, means, forms and methods of instruction in the field of performing arts, subordinated to the tasks of the professional activity of the teacher of music.

Key words: terminology, instrumental-performing training, music teacher.

Прагнення удосконалити теорію і методичку інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики вимагає «коректного і точного формулювання поняттєво-термінологічного апарату дослідження» [7, с. 20], що забезпечить наукові передумови для розроблення концепції, моделі й технології її функціонування в системі фахового навчання студентів мистецьких факультетів з метою становлення їх як успішних професіоналів та особистостей.

Необхідно зазначити, що в наш час посилення міжнаукової інтеграції, при впровадженні наукового терміну слід враховувати не тільки внутрішню наукову термінологічну картину, а й те, як новий термін може бути співвіднесений з термінологічними системами наук, споріднених та близьких за предметом дослідження. На переконання Б.Асаф'єва, при визначенні наукової термінології варто враховувати три основних критерії, за якими повинен оцінюватись музичний термін: історичний – вивчення термінології як «продукту» історії; культурологічний – розгляд термінології як явища культури; філологічний – вивчення термінології як частини мови, що передбачає розгляд окремих категорій музично-термінологічної системи з точки зору генезису, семантики, етимології і виявляє взаємозв'язок культур на рівні мови.

Враховуючи стан розробленості сучасної термінології у виконавській галузі, коли одні й ті ж поняття позначаються різними термінами, однакові терміни використовуються в різних значеннях, ми спробували систематизувати поняттєво-термінологічний апарат дослідження та обґрунтувати сутність інструментально-виконавської підготовки вчителя музики.

Термінологічна характеристика понятійно-термінологічного апарату інструментально-виконавської підготовки вчителів музики здійснювалась на основі аналізу робіт, присвячених педагогічній та методико-виконавській проблематиці (О.Абдулліна, О.Алексєєв, М.Давидов, С.Гончаренко, Л.Масол, О.Отіч, Г.Падалка, О.Піскунов, В.Сластьонін, Т.Розенкінд, О.Рудницька, В.Шахов, В.Шульгіна, О.Щолокова, Г.Ципін, Н.Яковлева та ін.). У результаті аналізу і систематизації дослідницького матеріалу виокремлено ієрархізовані групи дефініцій (загальну, базову й похідну), які сконцентровано навколо ключового поняття дослідження – *інструментально-виконавська підготовка*, котра розуміється як процес оволодіння студентами необхідними знаннями у галузі музичного мистецтва в єдності з уміннями їх практичного відтворення у виконавській діяльності та досвідом впровадження в педагогічну практику,

на основі яких у них формується професійно-педагогічна спрямованість та ціннісне ставлення до музично-педагогічної професії.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку мистецької освіти, глибинні парадигмальні зміни в розумінні сутності і можливостей педагогічної діяльності, інструментально-виконавську підготовку майбутніх учителів музики необхідно розглядати у єдності і взаємообумовленості декількох аспектів як: цінність (державну, суспільну, особистісну); динамічну варіативну систему, що повинна гнучко і швидко адаптуватися до суспільних вимог; процес суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів, студентів; результат – високий рівень готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності.

Враховуючи думку О.Отич про те, що поняття виокремлюються «не за їх науковою ієрархією, а відповідно до логіки дослідження» [8, с. 43]. Ми будемо дотримуватись наступної послідовності в обґрунтуванні **загальних** понять, до яких ми відносимо ті, що розкривають наукові основи та загальний контекст дослідження, зокрема: «процес інструментально-виконавської підготовки», «методика інструментально-виконавської підготовки», «теоретико-технологічне забезпечення інструментально-виконавської підготовки», «якість інструментально-виконавської підготовки», «управління якістю інструментально-виконавської підготовки». Розглянемо ці поняття докладніше.

Як свідчить аналіз навчальної документації, процес інструментально-виконавської підготовки вчителя музики на факультеті мистецтв повинен забезпечувати оволодіння навичками виконавської, концертмейстерської, музично-просвітницької діяльності, а також методикою навчання гри на музичному інструменті, що відповідає багатоплановості діяльності вчителя музики, пов'язаної з грою на інструменті, а саме: сольне виконання, акомпанування, презентація музичних творів, транспонування, гра в ансамблі, творче музикування. Кожному виду діяльності відповідає комплекс визначених виконавських знань, вмінь і навичок, які необхідно постійно

вдосконалювати за рахунок читання з аркуша, самостійної роботи над музичним твором, вироблення швидкого, усвідомленого і грамотного відтворення нотного тексту, знайомства з новими творами і проникнення в їх стилістичну сутність, створення і оновлення власного виконавського багажу.

Враховуючи словникове визначення поняття «процес» [6, с. 578], специфіку його організації в класі основного інструмента, зумовлену традиціями вітчизняної музичної педагогіки та безперервним набуттям необхідних виконавських техніко-моторних та художньо-виразних навичок, ми визначаємо процес інструментально-виконавської підготовки як цілеспрямовану, свідомо-організовану, творчо-динамічну педагогічну взаємодію викладача і студента, котра дозволяє, враховуючи індивідуальні особливості і потреби студентів, вирішувати суспільно-необхідні завдання мистецької освіти за рахунок активізації педагогічно зорієнтованої виконавської діяльності, заохочення майбутніх педагогів до самовдосконалення, збагачення художньо-естетичного та виконавського досвіду.

Продуктивність процесу інструментально-виконавської підготовки залежить від: цілеспрямованої його організації на науково-методичній основі, інноваційного потенціалу педагогів, узгодженої цільової орієнтації навчально-виконавської діяльності викладача і студента, усвідомленого ставлення студентів до виконавської діяльності, їх прагнення досягати успіху у виконавській сфері, виваженого педагогічного управління.

Цілісність процесу інструментально-виконавської підготовки забезпечується постійним контактом між викладачем і студентами на заняттях виконавського циклу, керівництвом факультету і адміністрацією університету, взаємозв'язком колективної навчальної діяльності студентів та індивідуальною формою занять в інструментальному класі, аудиторною роботою студентами та їх самостійною індивідуальною роботою, вимогами курсової системи навчання й індивідуальними потребами студентів у визначенні пріоритетних цільових орієнтирів.

Інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики у контексті нашого дослідження розглядається як гнучка, динамічна, варіативна, цілісна організаційно-методична система. Побудована на взаємозв'язку традиційно-історичних підходів до організації процесу навчання в інструментальних класах, особистісно-орієнтованій парадигмі освіти та сучасних ідеях синергетики, вона позбавлена жорсткої централізації, закінченості та монолітності, відкрита для операційних змін та обґрунтованих інновацій. Вона є прогностичною та адаптивною до сучасних умов постійної модернізації мистецької галузі, передбачає усвідомлений, самостійний (або за допомогою консультацій) вибір студентом індивідуальної виконавської траєкторії навчання, відповідно до своїх інтересів і здібностей та освітніх потреб.

Згідно з вимогами навчальної програми, вчитель музики постійно виступає в ролі виконавця, ілюстратора, концертмейстера на уроці і в позакласній роботі, використовуючи складний і різноплановий репертуар, написаний як спеціально для фортепіано, так і для інших інструментів, виконувати перекладення з опер, балетів, симфоній. Отже, змістом інструментально-виконавської підготовки повинні стати твори різних стилів (бароко, класицизм, романтизм, неокласичні стилі), жанрів (інвенції, сюїти, прелюдії та фуги, сонати, концерти, п'єси та етюди) і форм (сонатна, варіаційна, рондо, мініатюра тощо). При цьому зміст повинен відповідати вимогам системності, що дозволяє вивчати музичний матеріал на уроках в логічній послідовності, за якою наступне ґрунтується на попередньому і складає цілісність. Тому надзвичайно важливо вже на першому курсі підвести майбутнього вчителя до розуміння необхідності професійного володіння інструментом, ознайомлення з значною кількістю виконавського репертуару, орієнтації в історії та методології інструментального виконавства. Адже набуті виконавські знання, уміння і навички використовуються у концертмейстерському, вокальному, диригентському класі, в циклі музично-теоретичних дисциплін та в процесі педагогічної практики.

Розглядаючи сутність поняття «методика» ми звернулись до педагогічного словника С.Гончаренка, в якому зазначається: «Методика – галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності навчання, що вивчаються дидактикою і до змісту якої входять: встановлення пізнавального і виховного значення даного навчального предмета і його місця в системі освіти; визначення завдань вивчення даного предмета і його змісту; вироблення відповідно до завдань і змісту навчання методів, методичних засобів і організаційних форм навчання. Тобто, методика навчання є ученням про методи навчання» [3, с. 276].

Ґрунтуючись на дефініціях, поданих у словникових виданнях [2, 364 – 366], ми визначаємо методику інструментально-виконавської підготовки як сукупність певних правил, рекомендацій, засобів, форм і методів навчання в галузі виконавського мистецтва, підпорядкованих задачам професійної діяльності вчителя музики.

Варто наголосити, що методика інструментально-виконавського навчання як складова частина загально-фахової підготовки майбутніх учителів музики частіше розглядається дослідниками з позицій мистецтвознавства, музичного виконавства, історії виконавства, методики музичного виховання. Але, слід зважати і на той факт, що методика навчання гри на музичних інструментах студентів вищих навчальних закладів освіти входить до системи педагогічних наук і займає в ній своє, відносно самостійне місце. Вона вивчає закономірності інструментального навчання з метою удосконалення його змісту і методів. Тому методика інструментально-виконавської підготовки у педагогічному вузі повинна бути спрямована не тільки на навчання стилістично-відповідного та технічно-досконалого виконання музичних творів, а й на формування вмінь використовувати концептуальні ідеї та принципові підходи до різнопланових явищ виконавського мистецтва. Враховуючи неповторні особливості індивідуальностей педагогів і учнів, «можна передбачити виключну різнобарвність шляхів виховання учня і трактовок музичних творів, –

зазначає О.Алексєєв. Але запропоновані відомими методистами і педагогами методичні поради і педагогічний репертуар зовсім не треба розуміти як єдино можливий. Прагнення бачити в них рецептурний виклад правил, придатних на всі випадки життя і яких належить догматично дотримуватись, не відповідає творчому підходу педагога до своєї справи» [1, с. 4].

Власне розуміння методики інструментально-виконавської підготовки має виходити з того, що музичні знання і виконавські навички, мистецтвознавчі поняття і педагогічні теорії, закономірності, факти, світоглядні висновки, а також апарат наукового дослідження і самоосвіти в цій сфері виконує в діяльності майбутнього вчителя музики інструментальну функцію, тобто виступає засобом, «інструментом», що спрямовує його на досягнення педагогічного ідеалу та професійного успіху.

Беручи до уваги соціальну значущість якісної фахової підготовки майбутніх учителів музики, ми вважали доцільним в контексті нашого дослідження визначити та обґрунтувати поняття «якість інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики».

Урахування позицій сучасних вчених (В.Андрущенко, А.Бермус, Л.Ващенко, І.Зязюна, О.Карпової, Н.Корогод, Е.Короткова, В.Кременя та ін.), порад і досвіду міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, щодо визначення якості вищої освіти, дозволило констатувати, що дана категорія включає: якість педагогічного персоналу, тобто наявність відповідного (базова освіта, стаж, спеціалізація) соціального статусу і забезпечення безперервної підготовки викладачів; якість програм, їх відповідність змісту і цілям навчання; якість підготовленості випускників, що потребує аналізу мотивації навчання, результатів, які демонструються; якість інфраструктур внутрішнього і зовнішнього середовища; якість управління факультетом передбачає координованість і послідовність, зорієнтованість не стільки на контроль, а перш за все на актуальний і необхідний педагогічний і методичний супровід [5, с. 218].

Відповідно до вищезазначених положень, ми вважаємо «якість» інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики багатовимірним поняттям, що характеризує всі функції та види виконавської діяльності, навчальні та концертні програми, наукові дослідження, інфраструктуру та академічне оточення. В особистісному аспекті якість інструментально-виконавської підготовки відображає рівень знань умінь і навичок, що забезпечують здатність учителя музики здійснювати музично-педагогічну діяльність у відповідності з вимогами сучасного етапу розвитку науки, на високому рівні ефективності і результативності, з розумінням соціальної відповідальності за результати музично-педагогічної діяльності. В контексті нашого дослідження якість інструментально-виконавської підготовки визначається не тільки мірою засвоєння випускником педагогічного вузу виконавських знань, умінь і навичок, а й тим, наскільки майбутній учитель може застосувати їх на практиці.

Не можна не погодитись з думкою В.Кременя, який вважає, що якість вищої освіти тісно пов'язана з систематичним оцінюванням і управлінням, що вимагає впровадження в навчальному закладі культури оцінки, тобто створення структур, які здійснюють збір відповідної, достовірної і надійної інформації для прийняття необхідних рішень, спрямованих на вдосконалення роботи і поліпшення результатів. А також впровадження культури управління, тобто «розробку концепцій і стратегій за участю всіх зацікавлених сторін, у дусі солідарної участі, спрямованих на підвищення якості й ефективності освітньої діяльності або корекції їх до об'єктивних потреб» [5, с. 218].

З цих позицій управління якістю інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики в системі вищої освіти розглядаємо як цілеспрямований вплив викладача на зміст, структуру, форми і методи навчання, створення оптимальних умов для раціонального їх використання та організації креативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в інструментальному класі

з метою досягнення студентами успіху в навчально-виконавській та концертно-освітній діяльності.

Важливу роль у забезпеченні якості інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики виконує «теоретико-технологічне забезпечення», тобто наявність дидактичних, технічних і наочних засобів, а також методик навчання, які використовуються викладачами у вищих навчальних закладах. Вибір останніх залежить від досвіду та кваліфікації педагога, а також від рівня довузівської підготовки студентів.

Науково обґрунтоване визначення понятійного апарату нашого дослідження вимагає розгляду базових понять, що конкретизують сутність і результативність інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики. Найважливішими з них вважаємо: «готовність до виконавської діяльності», «виконавська компетенція», «виконавська рефлексія», «виконавська самореалізація», «виконавський розвиток», «виконавський потенціал».

Готовність до інструментально-виконавської діяльності є результатом інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, що детермінується особистісно-професійними, соціально-суспільними потребами, а також практичними потребами музично-педагогічної галузі. Цю дефініцію ми розглядаємо одночасно у трьох аспектах як: якісний показник ефективності інструментально-виконавської підготовки; основу активного, усвідомленого ставлення до обраної професії; важливу складову становлення особистості майбутнього вчителя. Вона передбачає високий рівень володіння виконавськими вміннями і навичками, сформований виконавський досвід, обізнаність у мистецькій та педагогічній сферах.

Інструментально-виконавська компетенція майбутніх учителів музики розглядається як важливий компонент професійної компетентності майбутнього вчителя музики. Це здатність ефективно і творчо застосовувати виконавські знання та вміння у музично-педагогічній діяльності.

Необхідною складовою фахового становлення майбутнього вчителя музики є виконавська рефлексія, яка стимулює переосмислення та якісно нове вирішення питань, що стосуються виконавської сфери. Під виконавською рефлексією ми розуміємо процес відображення та переосмислення майбутнім учителем музики власних виконавських дій, інтерпретаційних роздумів та знахідок, концертних рішень, внаслідок чого емоційні враження, мистецькі та методичні знання, виконавські уміння і навички, виконавська діяльність взагалі набуває нової якості. Виконавська рефлексія пронизує всю навчальну і концертну діяльність майбутнього вчителя музики. Вона є необхідним компонентом творчого мислення педагога і важливою передумовою його виконавського розвитку.

У контексті нашого дослідження виконавський розвиток майбутнього вчителя музики ми визначаємо як спеціально організований, цілеспрямований процес формування виконавських якостей, умінь і навичок, метою якого є досягнення найвищих результатів у виконавській діяльності. Виконавський розвиток студента детермінується системою притаманних йому мотивів, передумовою – слугують потреби, рухомою силою виступає внутрішнє протиріччя між постійно зростаючими професійними потребами і реальними можливостями їх задоволення. Базуючись на активізації механізмів саморегуляції, виконавський розвиток передбачає наявність усвідомлених цілей, виконавських ідеалів та задумів. Показником виконавського розвитку майбутнього вчителя музики виступають кількісні та якісні зміни у рівнях сформованості компонентів інструментально-виконавської підготовки.

Інструментально-виконавська підготовка має великі можливості для розкриття виконавського потенціалу майбутнього вчителя музики, який може проявлятися в різних напрямках: у прагненні реалізувати себе в концертно-виконавській і музично-просвітницькій діяльності, в усвідомленні соціально значущих завдань музично-естетичного виховання молоді, в інтерпретації і музично-виконавському спілкуванні з музичним досвідом людства. Ми

розглядаємо виконавський потенціал майбутнього вчителя музики як динамічну інтегративну якість (в сукупності музичних знань і здібностей, виконавських умінь і навичок, ціннісно-виконавських орієнтацій та цільових установок), яка відображує міру його виконавських можливостей в цілеспрямованій художньо-інтерпретаційній діяльності, визначає здатність до виконавського саморозвитку і виконавської самореалізації у музично-педагогічному просторі. Виконавський потенціал студента розширюється в постійному народженні нових інтерпретаційних ідей, реалізації оригінальних концертних задумів, оволодінні складними виконавськими прийомами (технічними, художніми та ін.) та імпровізаційними уміннями. Цей процес супроводжується багатю гамою емоційних переживань і вимагає таких якостей, як креативність, емпатія, рефлексивність, віра в себе, наполегливість, артистизм, та творча активність. Сучасна система вищої мистецької освіти багата на різноманітні форми занять, що сприяють гнучкому, диференційованому і планомірному розвитку виконавського потенціалу майбутніх учителів музики. Наявність виконавського потенціалу становить підґрунтя для виконавської самореалізації майбутнього вчителя музики.

У контексті нашого дослідження виконавську самореалізацію ми розглядаємо як свідому діяльність майбутнього вчителя музики, спрямовану на більш повне виявлення і розвиток власних виконавських можливостей у педагогічному просторі. Успішність виконавської самореалізації вчителя музики залежить від його готовності реалізуватися у виконавській діяльності, сприятливих соціально-педагогічних умов і передбачає співвіднесення власних цілей з потребами педагогічної практики.

Визначення базових дефініцій дослідження уможлиблює виокремлення похідних понять, що інтегрують у собі зміст кількох базових категорій і є, по суті, виконавськими характеристиками успішної особистості майбутнього вчителя музики, яку можна вважати закономірним результатом інструментально-виконавської підготовки, а також показником її якості.

Коли ми говоримо про успішну особистість учителя музики, то маємо на увазі особистість, яка сполучає в собі індивідуальні, професійні й творчі риси та властивості, високий рівень психолого-педагогічних та виконавських знань, умінь і навичок, що визначають самобутній, індивідуальний стиль музично-педагогічної діяльності, власний педагогічний почерк та сукупність обраних виконавських і педагогічних засобів, і зумовлюють досягнення високих професійних результатів у музично-педагогічній галузі.

Все це вказує на необхідність формування у студентів особливої ієрархії мотивів, серед яких особливе місце займає мотив досягнення професійного і життєвого успіху, а також особистісних якостей, серед яких інтелігентність, духовне багатство, здатність до творчості, свобода, гуманність, високий рівень культури, пізнавальна активність і особливо педагогічна орієнтованість, тобто прагнення до накопичення власного мистецько-педагогічного досвіду, виконавського саморозвитку і розвитку творчого потенціалу учнів, створення власних програм навчально-виховної діяльності, в яких виконавсько-педагогічна сфера була б основною, а також здатність до рефлексії, самоаналізу, науково-дослідної діяльності в мистецько-педагогічній сфері.

В контексті вищезазначеного розкриємо сутність дефініцій «успіх», «навчальний успіх», «виконавський успіх». Згідно словникових тлумачень успіх – це вдале завершення роботи [4, с. 696], позитивні результати в роботі, що отримали суспільне визнання і схвалення [2, с. 1389], суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком довготривалої праці [9], результат фізичного або морального напруження виконавця справи, творця явища [10, с. 298].

Відповідно до вищеподаних визначень, навчальний успіх майбутнього вчителя музики визначаємо як позитивний результат, досягнутий студентом в процесі навчання у вищому навчальному закладі, що виявляється у: визнанні та схваленні викладачами і сокурсниками; власному задоволенні від досягнутого, підтвердженні високими навчальними балами (грамотами,

сертифікатом з відзнакою та ін.), можливості підвищувати свій кваліфікаційний рівень у магістратурі, аспірантурі, тощо.

Виконавський успіх майбутнього вчителя музики розглядаємо у двох аспектах: як позитивний результат ступеневої інструментально-виконавської підготовки і як інтегральну характеристику реалізованості конкретних виконавських цілей, художньо-технічних завдань, інтерпретаційних задумів, що виражається в значущому для особистості визнанні та утвердженні власної виконавської позиції. Виконавський успіх вчителя музики є показником якості його інструментально-виконавської підготовки у вузі, адже він акумулює мистецьку ерудицію, технічну майстерність і виконавську культуру, особистісні якості та потенційні можливості. Виконавський успіх детермінує постановку нових надзавдань, зміцнення віри у свої виконавські можливості, задоволення від процесу та результатів творчої виконавської діяльності.

Отже, поданий вище аналіз загальних, базових та похідних понять, що розкривають і конкретизують ключове поняття дослідження «інструментально-виконавська підготовка» дозволив розробити понятійно-термінологічний класифікатор спрямований на виявлення смислових взаємозв'язків понять та категорій теорії та методики інструментально-виконавської підготовки, визначення методологічних орієнтирів та концептуальних засад дослідження.

Література.

1. Алексеев А. Д. История фортепианного искусства : в 3-х ч. 2-е изд., доп. / А.Д. Алексеев. – М. : Музыка, 1988. – ч.1 и 2 – 423 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел] – К. : Ірпінь. – ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
3. Гончаренко С.У. Методика як наука / С.У. Гончаренко. – Хмельницький, 2000. – 30 с.
4. Краткий словарь по философии / под. общ. ред. И.В. Блауберга, И.К. Пантина. – 4-е изд. – М. : Политиздат, 1990. – 636 с.

5. Кремень В.Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В.Г. Кремень. – К. : Грамота, 2005. – 448 с.
6. Малый толковый словарь русского языка : [ред.В.В. Лопатин] – М. : Русский язык, 1990. – 704 с.
7. Надольская О.Н. Терминологическая культура в системе профессиональной музыкальной подготовки / О.Н. Надольская // Искусство и образование – 2006. – №5. – С. 57– 62.
8. Отич О. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : теоретичний і методичний аспекти : монографія / О.М. Отич; за наук. ред. І.А. Зязюна. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
9. Психология: словарь / под. общ. ред. А.В. Петровского. – М. : Политиздат, 1990. – 494 с.
10. Энциклопедический музыкальный словарь / [отв.ред.Г.В. Келдыш; сост. Б.С. Штейнпресс, И.М. Ямпольский]. – М. : ГНИБСЭ, 1959. – 326 с.

Анотация. В статті зроблено спробу систематизувати поняттєво-термінологічний апарат та обґрунтувати сутність інструментально-виконавської підготовки вчителя музики. Це забезпечить наукові передумови для розроблення концепції, моделі й технології її функціонування в системі фахового навчання студентів мистецьких факультетів. У результаті аналізу і систематизації дослідницького матеріалу виокремлено ієрархізовані групи дефініцій (загальну, базову й похідну), які сконцентровано навколо ключового поняття дослідження – інструментально-виконавська підготовка, котра розуміється як процес оволодіння студентами необхідними знаннями у галузі музичного мистецтва в єдності з уміннями їх практичного відтворення у виконавській діяльності та досвідом впровадження в педагогічну практику, на основі яких у них формується професійно-педагогічна спрямованість та ціннісне ставлення до музично-педагогічної професії.

Ключові слова: вчитель музики, виконавська самореалізація, виконавська рефлексія, виконавський успіх, інструментально-виконавської підготовка.

Аннотация. В статье сделана попытка систематизировать понятийно-терминологический аппарат и обосновать сущность инструментально-исполнительской подготовки учителя музыки. Это обеспечит научные предпосылки для разработки концепции, модели и технологии ее функционирования в системе профессионального обучения студентов художественных факультетов. В результате анализа и систематизации исследовательского материала выделены иерархизированные группы дефиниций (общая, базовая и производная), которые сконцентрированы вокруг ключевого понятия исследования - инструментально-исполнительская подготовка, которая трактуется как процесс овладения студентами необходимыми знаниями в области музыкального искусства в единстве с умениями их практического воспроизведения в исполнительской деятельности и опытом внедрения в педагогическую практику, на основе которых у них формируется профессионально-педагогическая направленность и ценностное отношение к музыкально-педагогической профессии. **Ключевые слова:** учитель музыки, исполнительское самореализация, исполнительская рефлексия, исполнительный успех, инструментально-исполнительской подготовка.

Abstract. This paper attempts to systematize the conceptual and terminology and justify the nature of performing instrumental music teacher preparation. It will provide scientific background for the development of concepts, models and technologies of its operation in the system of professional training of students of art schools. The analysis and systematization of research material singled iyerarhizovani group definitions (general, basic and derivative), which is concentrated around the key concept study - instrumental performance in training, which is understood as the process of mastering the necessary knowledge in the field of music in harmony with their practical skills play in performing activities and experiences in the implementation of teaching practices on which they have formed professional and pedagogical orientation and value attitude to music-teaching profession. **Keywords:** music teacher, performing self-realization, performance reflection, performance success, instrumental and executive training.

Прагнення удосконалити теорію і методику інструментально-виконавської підготовки майбутнього вчителя музики вимагає «коректного і точного формулювання поняттєво-термінологічного апарату дослідження» [261, с. 20], що забезпечить наукові передумови для розроблення концепції, моделі й технології її функціонування в системі фахового навчання студентів мистецьких факультетів з метою становлення їх як успішних професіоналів та особистостей.

Перш ніж розкрити поняття «інструментально-виконавська підготовка» ми визначили, що термін є «каталізатором, джерелом постановки та усвідомлення проблеми» [286, с. 20]. Його походження має давню і цікаву історію. В «Словнику античності» зазначається, що в перекладі з латинської поняття *terminus* означає межу, кордон, і пов'язане з римським богом межі та прикордонних знаків. На ім'я бога Терміна було започатковано свято Терміналії, що святкувалось 23 лютого. «За два з половиною тисячоліття, – зазначає Н.Яковлева, – межовий камінь або стела з головою Бога Терміна перетворились в зняряддя наукового пізнання. А якщо заглянути в декілька сучасних словників, зокрема філософських, стає зрозумілим, що в науковій, а значить і в навчальній роботі, значення основних понять необхідно обґрунтовувати обов'язково кожного разу. Тільки за таких умов вони перетворюються в терміни і набувають строго визначеного і чітко обмеженого смислу» [16, с. 75]. Отже, тільки чітке визначення перетворює слово в термін.

Необхідно зазначити, що в наш час посилення міждисциплінарної інтеграції, при впровадженні наукового терміну слід враховувати не тільки внутрішню наукову термінологічну картину, а й те, як новий термін може бути співвіднесений з термінологічними системами наук, споріднених та близьких за предметом дослідження. Тобто мають бути враховані всі можливі формальні паралелі, здатні вплинути на семантику нового терміна. Отже, це ще раз підтверджує думку науковців про те, що «використання нових слів набуває якості терміну лише тоді, коли вони осмислюються та обґрунтовуються» [69, с. 36].

Сукупність термінів, що забезпечує номінацію основних понять визначеної галузі знань і сфери діяльності, пов'язаних між собою логічними, семантичними та іншими відношеннями, утворює термінологічну систему [411, с. 44]. Музично-термінологічна система є одним з маловивчених аспектів музичної науки, не дивлячись на те, що в ній доволі ретельно розроблені питання виникнення музичних жанрів та інструментів, історія і теорія музики, тобто усе те, що певним чином стосується музичного поняттєво-термінологічного апарату.

Науковці, які опікуються даним питанням вважають, що під час розроблення термінології, необхідно враховувати таку особливість: термін повинен узагальнювати те, що для всіх вже відомо з попередніх споглядань над матеріалом і бесідами. Тобто термін ніколи не повинен «дедуктивно передувати явищам, які він визначає, але які ще нікому не відомі» [30, с. 47 – 59]. Тому, на переконання Б.Асаф'єва, при визначенні наукової термінології варто враховувати три основних критерії, за якими повинен оцінюватись музичний термін: історичний – вивчення термінології як «продукту» історії; культурологічний – розгляд термінології як явища культури; філологічний - вивчення термінології як частини мови, що передбачає розгляд окремих категорій музично-термінологічної системи з точки зору генезису, семантики, етимології і виявляє взаємозв'язок культур на рівні мови.

Що ж стосується термінів, пов'язаних з теорією і методикою інструментально-виконавської підготовки, то внаслідок зазначеної вище різноплановості в їх використанні, неможливо використати увесь спектр значень, і це іноді призводить до використання основних найбільш типових визначень. Отже, посилаючись на слова австрійського мовознавця Г.Шухарда: «Термінологічна неясність для науки – це те ж саме, що туман для корабля: вона небезпечна» [383, с. 112], а також враховуючи стан розробленості сучасної термінології у виконавській галузі, коли одні й ті ж поняття позначаються різними термінами, однакові терміни використовуються в різних значеннях, ми спробували систематизувати поняттєво-термінологічний апарат дослідження та обґрунтувати сутність інструментально-виконавської підготовки вчителя музики.

Для нашого дослідження важливим є урахування головного завдання освіти – забезпечення неперервного загального і професійного розвитку майбутнього вчителя з «інноваційним стилем науково-педагогічного мислення й діяльності» [421, с. 16]; змісту університетської педагогічної освіти, що визначається за трьома основними напрямками: формування особистості майбутнього вчителя, навчання педагогічної діяльності, підготовка освіченого викладача предметника, менеджера; а також цілей вищої освіти й фахової підготовки, які відображає освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ) випускника вищого навчального закладу. Вони зафіксовані у статті №13 Закону України «Про вищу освіту» і визначають місце фахівця в структурі галузей економіки держави і вимоги до його компетентності [125].

Здійснюючи термінологічну характеристику інструментально-виконавської підготовки вчителя музики, ми дотримувались наукової позиції С.Гончаренка. Розглядаючи поняття «категоріальний апарат педагогіки», автор розуміє його як систему понять, у яких відображено предмет педагогіки, знання про педагогічну дійсність. На думку вченого, «педагогіка, як і інші науки, широко використовує філософські поняття (вони є її методологічною базою), а також створює розгалужену мережу власних понять, котрі поділяються на загально педагогічні і часткові» [86, с. 157]. До загальнопедагогічних належить і часто вживане у науковій літературі поняття «підготовка» (від слова готувати).

«Словник із соціальної педагогіки» цей термін тлумачить як «формування й збагачення ставлень, знань і вмінь, необхідних індивіду для адекватного виконання специфічних завдань. Її мета – забезпечення молоді достатнім рівнем кваліфікації, що дозволить у майбутньому ефективно працювати» [365, с. 209]. У «Великому тлумачному словнику сучасної української мови» до даних визначень «підготовки» додається ще й досвід, «набутий в процесі навчання, практичної діяльності» [70, с. 797]. Тому можна погодитись з поглядом М.Васильєвої, яка вважає, що під терміном «підготовка» слід розуміти процес формування, удосконалення знань, умінь, навичок, якостей особистості майбутнього вчителя, необхідних для виконання діяльності, що здійснюється в ході навчання, самоосвіти або професійної діяльності [67, с. 9].

Сучасна музична освіта сутність і зміст інструментально-виконавської підготовки тлумачить згідно з вимогами державних стандартів і навчальних програм з основного музичного інструмента і концертмейстерського класу, що конкретизуються низкою освітніх і розвивальних завдань, сутність яких найчастіше полягає у формуванні виконавських умінь і навичок, розвитку музичного мислення і пам'яті, у поглибленні музично-історичних і музично-теоретичних знань на основі залучення до світової та вітчизняної музичної культури.

Враховуючи сучасні тенденції розвитку мистецької освіти, глибинні парадигмальні зміни в розумінні сутності і можливостей педагогічної діяльності, інструментально-виконавську підготовку майбутніх учителів музики необхідно розглядати у єдності і взаємобумовленості декількох аспектів як: цінність (державну, суспільну, особистісну); динамічну варіативну систему, що

повинна гнучко і швидко адаптуватися до суспільних вимог; процес суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів, студентів; результат – високий рівень готовності студентів до інструментально-виконавської діяльності.

У річичці зазначених положень і формулювань ми визначаємо інструментально-виконавську підготовку вчителів музики як процес оволодіння студентами необхідними знаннями у галузі музичного мистецтва в єдності із вміннями їх практичного відтворення у виконавській діяльності та досвідом впровадження в педагогічну практику, на основі яких у них формується професійно-педагогічна спрямованість та ціннісне ставлення до педагогічної професії.

Виходячи із положень системного підходу, у контексті нашого дослідження інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики є багатофункціональною, динамічною, цілеспрямованою, керованою цілісною структурою, що призначена для забезпечення фахової підготовки вчителя музики, в якій відображено основні складові педагогічного процесу, що дають можливість вирішувати завдання якісної підготовки фахівців, формувати високий рівень їх готовності до виконавської діяльності і коригувати мотивацію в напрямку навчального і професійного успіху.

Згідно з цими ознаками, інструментально-виконавську підготовку можна представити у вигляді трьох підструктур, що відповідають багатофункціональній музично-виконавській діяльності майбутніх вчителів музики: методико-практичної, концертно-виконавської, ансамблевої. Ядром кожної з них є урок – основа якості будь-якої підготовки. Звідси витікає, що підвищення якості навчання гри на музичних інструментах тісно пов'язане з пошуком шляхів підвищення ефективності індивідуальних занять у виконавському класі та вдосконалення засобів його організації.

Разом з тим у процес інструментально-виконавської підготовки повинен бути закладений механізм оцінювання, що розвиває самооцінку студентів через вимірювання їхніх досягнень у процесі педагогічної і концертно-виконавської практики, а також рефлексію того, що відбувається з ними під час навчального процесу. Він повинний давати можливість визначити, наскільки успішно засвоєні студентами той чи інший навчальний матеріал, а також фіксувати позитивну динаміку у різних сферах творчо-виконавської і пізнавальної діяльності для отримання більш чіткої картини успіхів і невдач майбутніх вчителів музики протягом навчання у вузі.

Зважаючи на специфіку нашої наукової праці, «інструментально-виконавську підготовку» ми виокремили **ключовим поняттям дослідження**. Також, вважаємо доцільним сформулювати взаємопов'язані з ним групи дефініцій (**загальні, базові та похідні**) які, за твердженням О.Отч, виокремлюються «не за їх науковою ієрархією, а відповідно до логіки дослідження» [286, с. 43]. Враховуючи цю думку, у роботі ми будемо дотримуватись наступної послідовності в обґрунтуванні загальних понять, до яких ми відносимо ті, що розкривають наукові основи та загальний контекст дослідження, зокрема: «**курукулум інструментально-виконавської підготовки**», «**процес інструментально-виконавської підготовки**», «**методика інструментально-виконавської підготовки**», «**теоретико-технологічне забезпечення інструментально-виконавської підготовки**», «**якість інструментально-виконавської підготовки**», «**управління якістю інструментально-виконавської підготовки**». Розглянемо ці поняття докладніше.

Здійснений аналіз наукової літератури дозволив констатувати, що термін **курукулум** є досить часто вживаним в сучасній дослідницькій практиці. Як справедливо зазначає Л.Масол, «необхідно усвідомити, що впровадження в науковий обіг і практичну педагогічну лексику курикулярної термінології не є даниною «моди на європеїзацію освіти». Це складний і тривалий процес адаптації педагогічного мислення, що формувалося дещо автономно в минулі роки, до сучасних цивілізаційних викликів-внутрішніх і зовнішніх». Термін походить від латинського curriculum і має два основних значення: програма для розвитку і навчальний курс (план) закладу освіти, «ключовий концепт у науковому і практичному плані, що регулює процеси навчання і виховання кожної людини» [208, с. 17, 18]. Це дає змогу розглядати курикулум майбутніх педагогів «у контексті їхньої творчої індивідуальності». Таким чином, курикулумом інструментально-виконавської підготовки вчителя музики слід вважати комплекс навчальних курсів і програм інструментально-виконавського спрямування, побудованих з урахуванням традицій навчання гри на музичних інструментах та загальноосвітніх виконавських тенденцій, запропонованих і затверджених навчальними установами в якості основи для її успішного здійснення.

Як свідчить аналіз навчальної документації, **процес** інструментально-виконавської підготовки вчителя музики на факультеті мистецтв повинен забезпечувати оволодіння навичками виконавської, концертмейстерської, музично-просвітницької діяльності, а також методикою навчання гри на музичному інструменті, що відповідає багатоплановості діяльності вчителя музики, пов'язаної з грою на інструменті, а саме: сольне виконання, акомпанування, презентація музичних творів, транспонування, гра в ансамблі, творче музикування. Кожному виду діяльності відповідає комплекс визначених виконавських знань, вмінь і навичок, які необхідно постійно вдосконалювати за рахунок читання з аркуша, самостійної роботи над музичним твором, вироблення швидкого, усвідомленого і грамотного відтворення нотного тексту, знайомства з новими творами і проникнення в їх стилістичну сутність, створення і оновлення власного виконавського багажу.

Враховуючи словникове визначення поняття «**процес**» [202, с. 578], специфіку його організації в класі основного інструмента, зумовлену традиціями вітчизняної музичної педагогіки та безперервним набуттям необхідних виконавських техніко-моторних та художньо-виразних навичок, ми визначаємо **процес** інструментально-виконавської підготовки як цілеспрямовану, свідомо-організовану, творчо-динамічну педагогічну взаємодію викладача і студента, котра дозволяє, враховуючи індивідуальні особливості і потреби студентів, вирішувати суспільно-необхідні завдання мистецької освіти за рахунок активізації педагогічно зорієнтованої виконавської діяльності, заохочення майбутніх педагогів до самовдосконалення, збагачення художньо-естетичного та виконавського досвіду.

Продуктивність **процесу** інструментально-виконавської підготовки залежить від: цілеспрямованої його організації на науково-методичній основі, інноваційного потенціалу педагогів, узгодженої цільової орієнтації навчально-виконавської діяльності викладача і студента, усвідомленого ставлення студентів до виконавської діяльності, їх прагнення досягати успіху у виконавській сфері, виваженого педагогічного управління.

Цілісність **процесу** інструментально-виконавської підготовки забезпечується постійним контактом між викладачем і студентами на заняттях виконавського циклу, керівництвом факультету і адміністрацією університету, взаємозв'язком колективно-навчальної діяльності студентів та індивідуальною формою занять в інструментальному класі, аудиторною роботою студентами та їх самостійною індивідуальною роботою, вимогами курсової системи навчання й індивідуальними потребами студентів у визначенні пріоритетних цільових орієнтирів.

Як свідчить практика, **процес** навчання гри на музичних інструментах повинен постійно вдосконалюватись за рахунок оновлення педагогічних ідей, методик і технологій, перебудови педагогічної свідомості і педагогічного мислення викладача та його прагнення зробити процес інструментально-виконавської підготовки творчим і, безсумнівно, успішним.

Інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики у контексті нашого дослідження розглядається як гнучка, динамічна, варіативна, цілісна організаційно-методична **система**. Побудована на взаємозв'язку традиційно-історичних підходів до організації процесу навчання в інструментальних класах, особистісно-орієнтованій парадигмі освіти та сучасних ідеях синергетики, вона позбавлена жорсткої централізації, закінченості та монолітності, відкрита для операційних змін та обґрунтованих інновацій. Вона є прогностичною та адаптивною до сучасних умов постійної модернізації мистецької галузі, передбачає усвідомлений, самостійний (або за допомогою консультацій) вибір студентом індивідуальної виконавської траєкторії навчання, відповідно до своїх інтересів і здібностей та освітніх потреб.

Згідно з вимогами навчальної програми, вчитель музики постійно виступає в ролі виконавця, ілюстратора, концертмейстера на уроці і в позакласній роботі, використовуючи складний і різноплановий репертуар, написаний як спеціально для фортепіано, так і для інших інструментів, виконувати перекладення з опер, балетів, симфоній. Отже, **змістом інструментально-виконавської підготовки** повинні стати твори різних стилів (бароко, класицизм, романтизм, неокласичні стилі), жанрів (інвенції, сюїти, прелюдії та фуги, сонати, концерти, п'єси та етюди) і форм (сонатна, варіаційна, рондо, мініатюра тощо). При цьому **зміст** повинен

відповідати вимогам системності, що дозволяє вивчати музичний матеріал на уроках в логічній послідовності, за якою наступне ґрунтується на попередньому і складає цілісність. Тому надзвичайно важливо вже на першому курсі підвести майбутнього вчителя до розуміння необхідності професійного володіння інструментом, ознайомлення з значною кількістю виконавського репертуару, орієнтації в історії та методології інструментального виконавства. Адже набуті виконавські знання, уміння і навички використовуються у концертмейстерському, вокальному, диригентському класі, в циклі музично-теоретичних дисциплін та в процесі педагогічної практики.

Важливу роль у забезпеченні якості інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики виконує «теоретико-технологічне забезпечення», тобто наявність дидактичних, технічних і наочних засобів, а також методик навчання, які використовуються викладачами у вищих навчальних закладах. Вибір останніх залежить від досвіду та кваліфікації педагога, а також від рівня доувзв'язкої підготовки студентів.

Зупинимось детальніше на винятковому значенні поняття «методика». Розглядаючи його сутність ми звернулись до педагогічного словника С.Гончаренка, в якому зазначається: «Методика – галузь педагогічної науки, яка досліджує закономірності навчання, що вивчаються дидактикою і до змісту якої входять: встановлення пізнавального і виховного значення даного навчального предмета і його місця в системі освіти; визначення завдань вивчення даного предмета і його змісту; вироблення відповідно до завдань і змісту навчання методів, методичних засобів і організаційних форм навчання. Тобто, методика навчання є ученням про методи навчання» [86, с. 276].

Ґрунтуючись на дефініціях, поданих у словникових виданнях [70, 364–366], ми визначаємо **методику** інструментально-виконавської підготовки як сукупність певних правил, рекомендацій, засобів, форм і методів навчання в галузі виконавського мистецтва, підпорядкованих задачам професійної діяльності вчителя музики.

Варто наголосити, що **методика** інструментально-виконавської підготовки навчання як складова частина загально-фахової підготовки майбутніх учителів музики частіше розглядається дослідниками з позицій мистецтвознавства, музичного виконавства, історії виконавства, методики музичного виховання. Але, слід зважати і на той факт, що методика навчання гри на музичних інструментах студентів вищих навчальних закладів освіти входить до системи педагогічних наук і займає в ній своє, відносно самостійне місце. Вона вивчає закономірності інструментального навчання з метою удосконалення його змісту і методів. Тому **методика** інструментально-виконавської підготовки у педагогічному вузі повинна бути спрямована не тільки на навчання стилістично-відповідного та технічно-досконалого виконання музичних творів, а й на формування вмінь використовувати концептуальні ідеї та принципові підходи до різнопланових явищ виконавського мистецтва. Враховуючи неповторні особливості індивідуальності педагогів і учнів, «можна передбачити виключно різнобарвність шляхів виховання учня і трактовок музичних творів, – зазначає О.Алексєєв. Але запропоновані відомими методистами і педагогами методичні поради і педагогічний репертуар зовсім не треба розуміти як єдино можливий. Прагнення бачити в них рецептурний виклад правил, придатних на всі випадки життя і яких належить догматично дотримуватись, не відповідає творчому підходу педагога до своєї справи» [12, с. 4].

Власне розуміння **методики** інструментально-виконавської підготовки має виходити з того, що музичні знання і виконавські навички, мистецтвознавчі поняття і педагогічні теорії, закономірності, факти, світоглядні висновки, а також апарат наукового дослідження і самоосвіти в цій сфері виконує в діяльності майбутнього вчителя музики інструментальну функцію, тобто виступає засобом, «інструментом», що спрямовує його на досягнення педагогічного ідеалу та професійного успіху.

У термінологічній характеристиці інструментально-виконавської підготовки належне місце повинна зайняти **теорія** – знаряддя пізнавальної активності та дієвий «механізм» розвитку наукового мислення студентів. «Адже на рівень теоретичного бачення проблеми, нехай навіть самого елементарного і доступного для студента, здатна вивести тільки теорія, дидактично організована і спрощена з урахуванням ступеня навчання» [171, с. 19]. Саме поняття «теорія» об'ємне і змістовне. У філософському енциклопедичному словнику воно визначається в широкому сенсі як комплекс поглядів, уявлень, ідей, спрямованих на тлумачення і пояснення будь – якого явища, а в узькому – як найвища, найбільш розвинута форма організації наукового знання, що дає цілісне уявлення про закономірності і суттєві зв'язки визначеного об'єкту [405, с. 608].

За своєю будовою **теорія** представляє внутрішньо диференційовану, але цілісну систему знань, яку характеризують логічна залежність структурних елементів, серед яких: ідеї – вихідні положення (зв'язковий матеріал); поняття (описовий матеріал); закони або закономірності (пояснюючий матеріал); принципи, правила, рекомендації (супроводжуючий матеріал). Залежно від наукової спрямованості теорія може розглядатись як змістова система (сукупність наукових знань і фактів, добутих на основі наукових досліджень і практичної діяльності людини), як формалізована система (сукупність добутих наукових знань, що побудована на основі законів і правил формальної логіки) і як дидактична система, котра наділена ознаками структурованості. Будучи відносно самостійною системою, теорія є складовою будь якого навчального курсу. Нею необхідно оволодіти кожному студенту, тобто навчитися оперувати знаннями, думати за їх допомогою, вирішувати практичні завдання. Адже на основі теоретичних знань можливе становлення гармонійно розвинутого вчителя-музиканта, що синтезує різні виконавські традиції, володіє знаннями раціональних способів роботи за інструментом, навичками грамотно розбиратися в музичному тексті та вмінням ретельного продумування інтерпретації.

Беручи до уваги соціальну значущість якісної фахової підготовки майбутніх учителів музики, ми вважали доцільним в контексті нашого дослідження визначити та обґрунтувати поняття «**якість** інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики».

Урахування позицій сучасних вчених (В.Андрущенко, А.Бермус, Л.Ващенко, І.Зязюна, О.Карпової, Н.Корогод, Е.Короткова, В.Кременя та ін.), порад і досвіду міжнародних організацій, зокрема ЮНЕСКО, щодо визначення якості вищої освіти, дозволило констатувати, що дана категорія включає:

- якість педагогічного персоналу, тобто наявність відповідного (базова освіта, стаж, спеціалізація) соціального статусу і забезпечення безперервної підготовки викладачів;
- якість програм, їх відповідність змісту і цілям навчання;
- якість підготовленості випускників, що потребує аналізу мотивації навчання, результатів, які демонструються;
- якість інфраструктур внутрішнього і зовнішнього середовища;
- якість управління факультетом передбачає координованість і послідовність, зорієнтованість не стільки на контроль, а перш за все на актуальний і необхідний педагогічний і методичний супровід [177, с. 218].

Відповідно до вищезазначених положень, ми вважаємо «**якість**» інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики багатомірним поняттям, що характеризує всі функції та види виконавської діяльності, навчальні та концертні програми, наукові дослідження, інфраструктуру та академічне оточення. В особистісному аспекті **якість** інструментально-виконавської підготовки відображає рівень знань умінь і навичок, що забезпечують здатність учителя музики здійснювати музично-педагогічну діяльність у відповідності з вимогами сучасного етапу розвитку науки, на високому рівні ефективності і результативності, з розумінням соціальної відповідальності за результати музично-педагогічної діяльності. В контексті нашого дослідження **якість** інструментально-виконавської підготовки визначається не тільки мірою засвоєння випускником педагогічного вузу виконавських знань, умінь і навичок, а й тим, наскільки майбутній учитель може застосувати їх на практиці.

Не можна не погодитись з думкою В.Кременя, який вважає, що **якість** вищої освіти тісно пов'язана з систематичним оцінюванням і управлінням, що вимагає впровадження в навчальному закладі культури оцінки, тобто створення структур, які здійснюють збір відповідної і надійної інформації для прийняття необхідних рішень, спрямованих на вдосконалення роботи і поліпшення результатів. А також впровадження культури управління, тобто «розробку концепцій і стратегій за участю всіх

зацікавлених сторін, у душі солідарної участі, спрямованих на підвищення якості й ефективності освітньої діяльності або корекції їх до об'єктивних потреб» [177, с. 218].

З цих позицій **управління якістю інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики в системі вищої освіти** розглядаємо як цілеспрямований вплив викладача на зміст, структуру, форми і методи навчання, створення оптимальних умов для раціонального їх використання та організації креативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в інструментальному класі з метою досягнення студентами успіху в навчально-виконавській та концертно-освітній діяльності.

Згідно з сучасними науковими поглядами (О.Критська, Г.Падалка, Б.Рачіна, Е.Рахімбаєва, Т.Рейзенкінд, О.Ростовський, О.Рудницька, Г.Ципін, В.Шульгіна, О.Щолокова, А.Юдін та ін.) і запитам педагогічної практики, в процесі інструментально-виконавської підготовки викладач реалізує найважливіші функції педагогічного **управління**: діагностичну, аналітичну, планування, організації, регулювання та корекції. Вони визначають зміст інструментально-виконавської підготовки, що корегує характер не лише окремих навчально-виховних впливів, а й спрямованість та етапність процесу інструментально-виконавської підготовки, формування її структурних компонентів. Основний меті підпорядковується організація, методи, форми і результат – готовність студентів до інструментально-виконавської діяльності, а також їх здатність досягти професійного успіху через прилучення школярів до ідеалів, норм, цінностей виконавського мистецтва.

Педагогічне **управління** здійснюється з урахуванням викладачем ціннісних орієнтацій, інтересів, мотивів та цільових установок студентів. Його ефективність залежить від наявності у викладача високого рівня загальних психолого-педагогічних знань, знань закономірностей процесу навчання у вищих навчальних закладах, усвідомлення особливостей та специфіки виконавської діяльності у загальноосвітній школі та наявності педагогічного та управлінського досвіду. Показниками ефективності педагогічного управління є створення креативного навчального середовища в інструментальному класі та високий рівень виконавської підготовки студентів.

Науково обґрунтоване визначення понятійного апарату нашого дослідження вимагає розгляду **базових понять**, що конкретизують сутність і результативність інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики. Найважливішими з них вважасмо: «готовність до виконавської діяльності», «виконавська компетенція», «виконавська рефлексія», «виконавська самореалізація», «виконавський розвиток», «виконавський потенціал».

Готовність до інструментально-виконавської діяльності є результатом інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, що детермінується особистісно-професійними, соціально-суспільними потребами, а також практичними потребами музично-педагогічної галузі. Цю дефініцію ми розглядаємо одночасно у трьох аспектах як: якісний показник ефективності інструментально-виконавської підготовки; основу активного, усвідомленого ставлення до обраної професії; важливу складову становлення особистості майбутнього вчителя. Вона передбачає високий рівень володіння виконавськими вміннями і навичками, сформований виконавський досвід, обізнаність у мистецькій та педагогічній сферах.

Інструментально-виконавська **компетенція** майбутніх учителів музики розглядається як важливий компонент професійної компетентності майбутнього вчителя музики. Це здатність ефективно і творчо застосовувати виконавські знання та вміння у музично-педагогічній діяльності.

Необхідною складовою фахового становлення майбутнього вчителя музики є **виконавська рефлексія**, яка стимулює переосмислення та якісно нове вирішення питань, що стосуються виконавської сфери. Під виконавською рефлексією ми розуміємо процес відображення та переосмислення майбутнім учителем музики власних виконавських дій, інтерпретаційних роздумів та знахідок, концертних рішень, внаслідок чого емоційні враження, мистецькі та методичні знання, виконавські уміння і навички, виконавська діяльність взагалі набуває нової якості. Виконавська рефлексія пронизує всю навчальну і концертну діяльність майбутнього вчителя музики. Вона є необхідним компонентом творчого мислення педагога і важливою передумовою його виконавського розвитку.

У контексті нашого дослідження **виконавський розвиток** майбутнього вчителя музики ми визначасмо як спеціально організований, цілеспрямований процес формування виконавських якостей, умінь і навичок, метою якого є досягнення найвищих результатів у виконавській діяльності. Виконавський **розвиток** студента детермінується системою притаманних йому мотивів, передумовою – слугують потреби, рухомою силою виступає внутрішнє протиріччя між постійно зростаючими професійними потребами і реальними можливостями їх задоволення. Базуючись на активізації механізмів саморегуляції, виконавський розвиток передбачає наявність усвідомлених цілей, виконавських ідеалів та задумів. Показником виконавського розвитку майбутнього вчителя музики виступають кількісні та якісні зміни у рівнях сформованості компонентів інструментально-виконавської підготовки.

Інструментально-виконавська підготовка має великі можливості для розкриття виконавського **потенціалу** майбутнього вчителя музики, який може проявлятися в різних напрямках: у прагненні реалізувати себе в концертно-виконавській і музично-просвітницькій діяльності, в усвідомленні соціально значущих завдань музично-естетичного виховання молоді, в інтерпретації і музично-виконавському спілкуванні з музичним досвідом людства. Ми розглядаємо виконавський **потенціал** майбутнього вчителя музики як динамічну інтегративну якість (в сукупності музичних знань і здібностей, виконавських умінь і навичок, ціннісно-виконавських орієнтацій та цільових установок), яка відображає міру його виконавських можливостей в цілеспрямованій художньо-інтерпретаційній діяльності, визначає здатність до виконавського саморозвитку і виконавської самореалізації у музично-педагогічному просторі. Виконавський потенціал студента розширюється в постійному народженні нових інтерпретаційних ідей, реалізації оригінальних концертних задумів, оволодінні складними виконавськими прийомами (технічними, художніми та ін.) та імпровізаційними вміннями. Цей процес супроводжується багатою гамою емоційних переживань і вимагає таких якостей, як креативність, емпатія, рефлексивність, віра в себе, наполегливість, артистизм, та творча активність. Сучасна система вищої мистецької освіти багата на різноманітні форми занять, що сприяють гнучкому, диференційованому і планомірному розвитку виконавського потенціалу майбутніх учителів музики. Наявність виконавського **потенціалу** становить підґрунтя для виконавської самореалізації майбутнього вчителя музики.

У контексті нашого дослідження виконавську **самореалізацію** ми розглядаємо як свідому діяльність майбутнього вчителя музики, спрямовану на більш повне виявлення і розвиток власних виконавських можливостей у педагогічному просторі. Успішність виконавської самореалізації вчителя музики залежить від його готовності реалізуватися у виконавській діяльності, сприятливих соціально-педагогічних умов і передбачає співвіднесення власних цілей з потребами педагогічної практики.

Визначення базових дефініцій дослідження уможливило виокремлення **похідних понять**, що інтегрують у собі зміст кількох базових категорій і є, по суті, виконавськими характеристиками успішної особистості майбутнього вчителя музики, яку можна вважати закономірним результатом інструментально-виконавської підготовки, а також показником її якості.

Коли ми говоримо про **успішну особистість учителя музики**, то маємо на увазі особистість, яка сполучає в собі індивідуальні, професійні й творчі риси та властивості, високий рівень психолого-педагогічних та виконавських знань, умінь і навичок, що визначають самобутній, індивідуальний стиль музично-педагогічної діяльності, власний педагогічний почерк та сукупність обраних виконавських і педагогічних засобів, і зумовлюють досягнення високих професійних результатів у музично-педагогічній галузі.

Все це вказує на необхідність формування у студентів особливої ієрархії мотивів, серед яких особливе місце займає мотив досягнення професійного і життєвого успіху, а також особистісних якостей, серед яких інтелегентність, духовне багатство, здатність до творчості, свобода, гуманність, високий рівень культури, пізнавальна активність і особливо педагогічна орієнтованість, тобто прагнення до накопичення власного мистецько-педагогічного досвіду, виконавського саморозвитку і розвитку творчого потенціалу учнів, створення власних програм навчально-виховної діяльності, в яких виконавсько-педагогічна сфера була б основною, а також здатність до рефлексії, самоаналізу, науково-дослідної діяльності в мистецько-педагогічній сфері.

Беручи до уваги оригінальність, неповторність особистості студента, наявність або відсутність необхідних для його майбутньої професійної діяльності якостей, викладачу основного інструмента необхідно пам'ятати, що всі вони в процесі навчання і практики розвиваються. Однак стихійного їх становлення недостатньо. Необхідні спеціально продумані умови і зусилля як педагога, так і студента. Значний вплив на якість та успішність інструментально-виконавської підготовки мають реальні вчинки педагога, які виявляються в створенні **ситуації успіху**, що включають емоційно-виразний показ, діагностику особистого стану студента, спрямованість його мотивації, передбачення результату виконавської концепції, що дозволяє в кожному конкретному випадку виокремлювати відповідний варіант педагогічної стратегії і тактики. Взаємостосунки, що виникають завдяки цим ситуаціям, сприяють якісно новим зрушенням в особистісно-професійному становленні студента, дозволяючи послідовно висувати більш складні і змістовні навчальні завдання.

В контексті підготовки вчителя музики **ситуацію успіху** слід розглядати як цілеспрямоване, організоване викладачем створення умов для досягнення значних результатів у навчально-виконавській діяльності студента. Ситуація успіху досягається тоді, коли сам студент оцінює свій результат як успіх.

Однією з важливих якостей педагога є **готовність стати успішною особистістю**. Вона є закономірним результатом фахової підготовки, самовизначення, освіти й самоосвіти, виховання й самовиховання. Це – психічний, активно-дієвий стан особистості, складна її якість, система інтегративних властивостей. Така готовність регулює навчальну і виконавську діяльність студентів, забезпечує її якість та ефективність. Ми визначасмо **готовність стати успішним** як особливий особистісний стан, який передбачає наявність у майбутнього вчителя музики мотиваційно-ціннісного ставлення до виконавської діяльності, володіння ефективними способами і засобами досягнення високих професійних результатів, здатності до виконавської творчості та педагогічної рефлексії.

Готовність стати успішною особистістю формується не сама по собі, не у віртуальних розмірковуваннях, а під час педагогічної та концертно-виконавської практики, акумулюючи все накопичене в процесі психолого-педагогічної та інструментально-виконавської підготовки на попередніх етапах навчання, сягаючи завдяки цьому значно вищого рівня. Своєчасне, об'єктивне з'ясування рівня готовності конкретного студента до успіху в навчальній і в майбутній професійній діяльності дає змогу спланувати роботу щодо розвитку його потенційних можливостей.

В контексті вищезначеного розкриємо сутність дефініцій «успіх», «навчальний успіх», «виконавський успіх». Згідно словникових тлумачень успіх – це вдале завершення роботи [175, с. 696], позитивні результати в роботі, що отримали суспільне визнання і схвалення [70, с. 1389], суб'єктивний психічний стан задоволення наслідком довготривалої праці [319], результат фізичного або морального напруження виконавця справи, творця явища [441, с. 298].

Відповідно до вищеподаних визначень, навчальний успіх майбутнього вчителя музики визначасмо як позитивний результат, досягнутий студентом в процесі навчання у вищому навчальному закладі, що виявляється у: визнанні та схваленні викладачами і сокурсниками; власному задоволенні від досягнутого, підтвердженні високими навчальними балами (грамотами, сертифікатом з відзнакою та ін.), можливості підвищувати свій кваліфікаційний рівень у магістратурі, аспірантурі, тощо.

Виконавський успіх майбутнього вчителя музики розглядаємо у двох аспектах: як позитивний результат ступеневої інструментально-виконавської підготовки і як інтегральну характеристику реалізованості конкретних виконавських цілей, художньо-технічних завдань, інтерпретаційних задумів, що виражається в значущому для особистості визнанні та утвердженні власної виконавської позиції. Виконавський успіх вчителя музики є показником якості його інструментально-виконавської підготовки у вузі, адже він акумулює мистецьку ерудицію, технічну майстерність і виконавську культуру, особистісні якості та потенційні можливості. Виконавський успіх детермінує постановку нових завдань, зміцнення віри у свої виконавські можливості, очікування нової радості та задоволення від процесу та результатів творчої виконавської діяльності.

Отже, поданий вище аналіз загальних, базових та похідних понять, що розкривають і конкретизують ключове поняття дослідження «інструментально-виконавська підготовка» (ІВП) дозволив розробити понятійно-термінологічний класифікатор дослідження, репрезентований на рисунку 1.3.

Виявлення смислових взаємозв'язків понять та категорій теорії та методики інструментально-виконавської підготовки дозволило окреслити тезаурус дослідження, функціональні зв'язки між подальшими напрямками дослідження, зокрема визначення методологічних орієнтирів та концептуальних засад дослідження.

Процес інструментально-виконавської підготовки визначасмо як цілеспрямовану, свідомоорганізовану, творчо-динамічну педагогічну взаємодію викладача і студента, котра дозволяє, враховуючи індивідуальні особливості й потреби студентів, вирішувати суспільно-необхідні завдання мистецької освіти за рахунок активізації педагогічно зорієнтованої виконавської діяльності, заохочення майбутніх педагогів до самовдосконалення, збагачення художньо-естетичного та виконавського досвіду.

Якість інструментально-виконавської підготовки визначасмо як високий рівень виконавських знань умінь і навичок, що забезпечують здатність учителя музики здійснювати музично-педагогічну діяльність у відповідності з вимогами сучасного етапу розвитку науки, на високому рівні ефективності й результативності, з розумінням соціальної відповідальності за результати музично-педагогічної діяльності. У контексті дослідження якість інструментально-виконавської підготовки визначається не тільки мірою засвоєння випускником вищого педагогічного навчального закладу виконавських знань, умінь і навичок, а й тим, наскільки майбутній учитель може застосувати їх на практиці.

Управління якістю інструментально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики в системі вищої освіти розглядаємо як цілеспрямований вплив викладача на зміст, структуру, форми і методи навчання, створення оптимальних умов для раціонального їх використання та організації креативної суб'єкт-суб'єктної взаємодії в інструментальному класі з метою досягнення студентами успіху в навчально-виконавській та концертно-освітній діяльності.

Готовність до інструментально-виконавської діяльності в загальноосвітній школі розглядається у дослідженні як результат навчання в інструментальному класі, що виявляється у високому рівні володіння виконавськими уміннями і навичками, сформованому виконавському досвіду та обізнаності у мистецькій та педагогічній сферах.

Виконавський розвиток майбутнього вчителя музики визначасмо як спеціально організований, цілеспрямований процес формування виконавських якостей, умінь і навичок, метою якого є досягнення найвищих результатів у виконавській діяльності.

Інструментально-виконавська компетенція майбутніх учителів музики розглядається як важливий компонент професійної компетентності майбутнього вчителя музики. Це здатність ефективно і творчо застосовувати виконавські знання та вміння у музично-педагогічній діяльності.

Під виконавською рефлексією розуміємо процес відображення та переосмислення майбутнім учителем музики власних виконавських дій, інтерпретаційних задумів та знахідок, концертних рішень, внаслідок чого емоційні враження, мистецькі та методичні знання, виконавські вміння, навички, виконавська діяльність в цілому набувають нової якості.

Виконавський потенціал майбутнього вчителя музики розглядаємо як динамічну інтегративну якість (у сукупності музичних знань і здібностей, виконавських умінь і навичок, ціннісно-виконавських орієнтацій та цільових установок), що відображає міру його виконавських можливостей в цілеспрямованій художньо-інтерпретаційній діяльності, визначає здатність до виконавського саморозвитку й виконавської самореалізації у музично-педагогічному просторі.

Виконавську самореалізацію майбутнього вчителя музики визначасмо як свідому діяльність майбутнього вчителя музики, спрямовану на більш повне виявлення і розвиток власних виконавських можливостей у педагогічному просторі.

Виконавський успіх майбутнього вчителя музики розглядаємо у двох аспектах: як позитивний результат ступеневої інструментально-виконавської підготовки і як інтегральну характеристику реалізованості конкретних виконавських цілей, художньо-технічних завдань, інтерпретаційних задумів, що виражається в значущому для особистості визнанні та утвердженні власної виконавської позиції. Виконавський успіх вчителя музики є показником якості його інструментально-виконавської підготовки у вузі, адже він акумулює мистецьку ерудицію, виконавський досвід і виконавську культуру, особистісні якості та потенційні можливості. Виконавський успіх детермінує постановку нових надзавдань, зміцнення віри у свої виконавські можливості, задоволення від процесу та результатів творчої виконавської діяльності.